

## recenzije ■ *recensions* ■ *recensiones*

**Tonči MATULIĆ – Mario CIFRAK – Ružica RAZUM – Nenad MALOVIĆ –  
Andrea FILIĆ (ur.), 50. obljetnica svečanog otvaranja i početka Drugoga  
vatikanskog koncila, Zbornik radova teološkog simpozija održanog  
u Zagrebu od 15. do 17. studenoga 2012., Katolički bogoslovni  
fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Kršćanska sadašnjost –  
Glas Koncila, Zagreb, 2015., 807 str.**

O 50. obljetnici svečanog zatvaranja Drugoga vatikanskog koncila, u prosincu 2015. godine u Zagrebu objavljen je i predstavljen Zbornik radova teološkog simpozija održanog u Zagrebu od 15. do 17. studenoga 2012., naslovljen *50. obljetnica svečanog otvaranja i početka Drugoga vatikanskog koncila*. Izdavač Zbornika je Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (dalje: KBF), a suizdavači su Kršćanska sadašnjost i Glas Koncila. Na samom početku, nakon sadržaja, nalazi se Predgovor (11–16) glavnoga inicijatora ovoga zbornika i simpozija iz kojega je on proizašao, prof. dr. sc. Tončija Matulića, u kojemu, među ostalim, naznačuje da je riječ o prvoj knjizi u novome izdavačkom nizu KBF-a – »Zbornici radova«. Potom slijede kratice izvora citiranih u Zborniku (17–20) i program simpozija (21–35) te glavni dio Zbornika – četrdeset i tri znanstvena i stručna rada s deset popratnih izvješća o raspravama po radnim skupinama održanima na simpoziju (37–728). Nakon toga je, kao dodatak, objavljeno dragocjeno osobno svjedočanstvo prof.

Ivana Goluba o razdoblju Koncila: »'Gaudet Mater Ecclesia'. 50. godišnjica Drugoga vatikanskog koncila. Moja sjećanja« (733–773). Na koncu su donesene adrese autora i suradnika (775–784) te kazalo imena (787–805).

Ovaj bi zbornik bilo pogrešno promatrati neovisno o kontekstu u kojem je nastao, naime simpoziju o 50. obljetnici svečanog otvaranja i početka Drugoga vatikanskog koncila. Oboje svjedoče o potrebi današnje Crkve da se ne samo podsjeti na neki davni događaj i tek formalno ispuni dužnost obilježavanja njegove obljetnice nego i da se ponovno živo suoči s koncilskim idejama, da ih iznova prouči, premisli te kritički – i pozitivno i negativno – ukaže na one ideje koje su tijekom minulih pet desetljeća zaživjele te na one koje bi trebalo nanovo iznijeti na svjetlo dana i poraditi na njihovu ostvarenju, osobito kod nas u Hrvatskoj. Upravo je ta nakana da se povežu prošlost, razdoblje recepcije i sadašnjost Koncila bila temeljna nit vodilja i simpozija i njegova rezultata, tj. ovoga zbornika. U tu je svrhu

KBF okupio brojne stručnjake: biskupe, teologe i teologinje, svećenike, redovnike i redovnice, laike i laikinje, znanstvenike i znanstvenice, pastoralne djelatnike i djelatnice te mnoge osobe zauzete na drugim područjima društvenog i kulturnog života. Već sam odabir, i još više odaziv izlagača svjedoče o tome da je u Hrvatskoj zaživjela svijest o onome što je kardinal Léon-Joseph Suenens smatrao temeljnom idejom Koncila: svijest o suodgovornosti svakoga pojedinog vjernika za Crkvu u suvremenom svijetu. To je tim više potvrđeno činjenicom da se nakon izlaganja održanih u svakoj radnoj skupini vodila plodna rasprava u kojoj su mogli sudjelovati svi zainteresirani te time dodatno obogatiti rad simpozija. Sve je to bilo brižno evidentirano te je objavljeno u Zborniku. Stoga se, a što smatramo znakovitim, u imenskom kazalu uz velikane Koncila i koncilске obnove nalazi i velik broj sadašnjih studenata i drugih sudionika rasprava u radnim skupinama – jednako suodgovornih za život poslijekoncilске Crkve.

Poslijekoncilsku suodgovornost u suvremenom ruhu nemoguće je postići bez dobrog poznavanja prošlosti i glavnih koncilskih smjernica. Stoga na početku glavnoga dijela Zbornika dolazi pet »nosivih«, iscrpnih članaka koji uvode u općenitu problematiku i središnje naglaske koncilâ i Koncila. Ivan Bodrožić ukazuje na važnost općih crkvenih koncila tijekom povijesti (»Koncil u životu Crkve«, 41–57), Nediljko Ante Ančić piše o liku i djelu »karizmatičnog pape« koji

se osmjelio sazvati Koncil (»Ivan XXIII.: Najava, vizija i rađanje duha Koncila«, 59–83), Ivan Karlić o kristocentričnim elementima u gotovo svim koncilskim tekstovima (»Kristocentričnost Koncila«, 85–103), Mario Cifrak o Božjoj riječi kao onoj koja hrani i upravlja vjernike (»Povratak riječi Božje od *Dei Verbum* do *Verbum Domini*«, 105–125) a Tomislav Ivančić o koncilskim poticajima na unutarnju obnovu života Crkve i njezino djelovanje u suvremenom svijetu (»Koncil kao ishodište nove evangelizacije«, 121–141).

Nadalje, iz vizije programskog odbora simpozija, a koja je veoma uspješno realizirana u Zborniku, razvidno je da suodgovornost današnjih vjernika u Hrvatskoj valja razvijati nadasve na deset područja. Naime, na stranicama koje slijede nakon plenarnih predavanja, onima koje donose predavanja i rezultate rasprava u radnim skupinama, propituje se i vrednuje odnos koncilске i poslijekoncilске Crkve prema deset izabranih tema:

1) »Crkva i liturgijska obnova«: Ivan Šaško, »Od enciklike *Mediator Dei et hominum* do konstitucije *Sacrosanctum Concilium*« (147–158); Zvonko Pažin, »Liturgijska slika Crkve prema Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosanctum Concilium*« (159–171); Nedjeljka s. Valerija Kovač, Izvješće o radu I. radne skupine (173–175).

2) »Crkva kao Božji narod«: Ružica Razum, »Crkva kao Božji narod« (179–191); Stjepan Lice, »Mjesto i uloga laika u nauku Drugoga vatikanskog koncila o

Božjem narodu. Vjernici laici između za-uzetosti i odsutnosti« (193–200); Tomislav Markić, »Novost koju Drugi vatikanski koncil naukom o Božjem narodu donosi za ustroj i pastoralnu djelatnost župne zajednice« (201–207); Branko Murić, Izvješće o radu II. radne skupine (209–211).

3) »Crkva i ekumenizam«: Dušan Moro, »Kako se odvijala rasprava o ekumenizmu tijekom Drugoga vatikanskog koncila?« (215–222); Tomo Vukšić, »Drugi vatikanski koncil: Crkva i ekumenizam. Teološke novosti Koncila na području ekumenizma (223–232); Jure Zečević, »Na koji je način koncilski ekumenizam prihvaćen i kako je zaživio u Hrvatskoj?« (233–239); Lidija Matošević, »Tko želi pronaći Krista, mora najprije pronaći Crkvu – Protestanti i Koncil u povijesno-teološkoj perspektivi (241–276); Branimir Motočić, »Ekumenizam u pastoralnoj praksi (277–280); Ana Biočić, Izvješće o radu III. radne skupine (281–283).

4) »Crkva i kultura«: Sanja Nikčević, Rascjep između vjere i umjetnosti danas: kazališni primjeri i mogući putovi izlaska« (287–306); Franjo Topić, »Hrvatsko kulturno društvo Napredak kao jedan ogledni primjer« (307–321); Sandra Košta, »Djelovanje vjernika laika u političkom životu temeljem koncilskih smjernica« (323–331); Valerije Vrček, »Prirodne znanosti u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila« (333–336); Tomislav Kovač, Izvješće o radu IV. radne skupine (337–339).

5) »Crkva i uloga teologije«: Ivan Antunović, »Značenje Drugoga vatican-

skog koncila za teologiju i život Crkve« (343–357); Ružica Pšihistal, »Teološka spoznaja kulture u *Gaudium et spes*. Razabiranje kulturnih znakova kao 'znakova vremena' u čitanju svijeta« (359–377); Tonči Matulić, »Koncilski poticaji obnovi teologije. Pojam, zadaće i djelovanje teologije« (379–394); Anto Barišić, »Teološki doprinos Tomislava Janka Šagi-Bunića na Drugome vatikanskom koncilu (1962. – 1965.). Status quaestionis« (395–398); Ivica Raguz, »O teologiji nekoć i danas« (399–412); Vanda Kraft Soić, Izvješće o radu V. radne skupine (413–427).

6) »Crkva i kršćanski odgoj«: Blaženka s. Valentina Mandarić, »Kršćanski odgoj između pedagogizacije i kerigmatizacije« (431–444); Jadranka Garmaz, »Neka pitanja o odgoju vjere u (poslije) koncilskim dokumentima« (445–457); Zvonimir Sekelj, »Odjeci Drugoga vatikanskog koncila u pastoralno-katehetskoj praksi župne zajednice u Hrvatskoj (459–471); Gordana Barudžija, »Formacija vjeroučitelja u poslijekoncilskom razdoblju« (473–481); Denis Barić, Izvješće o radu VI. radne skupine (483–485).

7) »Crkva i duhovnost«: Mladen Parlov, »Crkva i duhovnost prije Drugoga vatikanskog koncila« (489–498); Franjo Podgorelec, »Razvoj glavnih teza o duhovnosti tijekom Koncila« (499–510); Anton Tamarut, »Duhovnost Drugoga vatikanskog koncila« (511–529); Milan Špehar, »Praktična primjena Drugoga vatikanskog koncila u duhovnosti u Hrvatskoj (531–544); Natalija Bogović, »Koncilski duhovnost iz pastoralne per-

spektive i prakse« (545–557); Martina s. Ana Begić, Izvješće o radu VII. radne skupine (559–561).

8) »Crkva i obitelj«: Pero Aračić, Obitelj – 'kućna Crkva' u koncilskim i poslijekoncilskim dokumentima nadahnutim iz Dogmatske konstitucije o Crkvi« (565–578); Andrea Filić, »Ženidba i obitelj prema Dekretu o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*« (579–599); Danijel Crnić, Izvješće o radu VIII. radne skupine (601–603).

9) »Crkva i mediji«: Danijel Labaš, »Odnos Crkve prema komunikaciji i medijima prije Drugoga vatikanskog koncila« (607–617); Jerko Valković, »*Inter mirifica* – koncilski Dekret o sredstvima društvenih komunikacija« (619–631); Ivan Miklenić, »Medijske koncilске ideje u Hrvatskoj« (633–645); Ana s. Thea Filipović, »Koncilski (is)korak Crkve u svijet društvene komunikacije« (647–660); Blaženka Jančić, »Uređivanje religijskoga programa« (661–665); Marko Zadravec, Izvješće o radu IX. radne skupine (667–671).

10) »Crkva i država«: Nenad Malović, »Država – za opće dobro« (675–684); Josip Šalković, »Pravni sustavi odnosa između Crkve i države« (685–697); Stjepan Baloban, »Prisutnost Crkve u društvu: odgoj građana i vjernika za suradnju« (699–717); Silvija Migles, Izvješće o radu X. radne skupine (719–728).

Kako se vidi iz iznesenog, zbog iznimno obimne građe i velikog broja autora ovdje smo se nažalost morali zadovoljiti time da smo ih tek taksativno pobrojali. Svaki drukčiji postupak bio bi ili davanje

prevelike ili premale važnosti pojedinim autorima ili temama. Radije ćemo se zadržati na nekoliko općenitih i više osobnih zamjedaba vezanih uz Zbornik kao cjelinu, a koje potencijalnom čitatelju mogu pružiti dodatno nadahnuće da posegne za ovim vrijednim djelom.

Usporedbom programa simpozija i sadržaja Zbornika očito je da, nažalost, neki predavači nisu dospjeli predati svoje radove. Necjelovita su ostala poglavlja u kojima se obrađuju liturgijska obnova, Crkva kao narod Božji, kultura, kršćanski odgoj, obitelj i država. U radnim skupinama koje su obrađivale ekumenizam, ulogu teologije, duhovnost i medije prikupljeni svi su radovi. U vezi s time kao izazov javlja nam se sljedeće pitanje: Jesu li se, možda, potonje četiri teme u poslijekoncilskoj Crkvi u Hrvatskoj dublje ukorijenile i snažnije zaživjele od onih za koje nisu prikupljeni svi prilozi? Ili pak, upravo suprotno, baš su one te koje traže dodatna produbljenja u teoriji i u praksi pa se ta potreba ovdje konkretno odrazila? Odgovor prepuštamo čitatelju, pozivajući ga da jednakom pomnjom prouči svaki tekst u Zborniku, koliko god on dugačak ili kratak bio.

Nadovezujući se na to, želimo ukazati na činjenicu da nas Zbornik podsjeća na još jednu bitnu koncilsku ideju: onu o Crkvi koja je svjesna da je sastavljena od različitih dijelova, dakako okupljenih oko živoga Isusa Krista, te da svaki dio na svoj način pridonosi cjelini. To je očito ne samo zbog već spomenutog velikog broja različitih autora nego i iz toga što su njihovi

prilozi zamjetno različitog opsega: od 2,5 do 40 stranica. No, svaki je od njih itekako vrijedan pažnje te svaki pojedini predstavlja dragocjen doprinos bez kojega bi ovaj zbornik mnogo izgubio.

Na koncu, spomenimo još nešto vezano uz Zbornik što se ne može vidjeti iz samih tekstova, ali svakako upućuje na promišljanja o recepciji Koncila u Hrvatskoj nakon pedeset godina. Riječ je o velikom zajedničkom projektu u koji su svoje vrijeme, sposobnosti i dobru volju utkali mnogi suradnici. Svatko tko se bavi pripremom različitih tekstova za tisak znade koliko je truda potrebno da bi se od svega dobila jedna usklađena cjelina. I svatko znade kako je unatoč nebrojenim iščitavanjima različitim očima nemoguće do kraja iskorijeniti pogreške i dobiti »savršenu stvar«. Ponekad takav sizifovski posao znade one koji se njime bave dovesti do frustrirajućeg pitanja: Što sam sve – za sebe – mogao učiniti u to vrijeme? Na kraju, rezultat i radost zbog završenog projekta donose odgovor koji ništi žalac gornjega pitanja.

Odgovor nadahnut na spomenutim iskustvenim crticama, naizgled beznačajnima, u određenoj mjeri predstavlja zrcalo dosadašnje recepcije Koncila u našoj domovini ali i nastavlja zrcaliti u budućnost, pokazujući nam smjerove kojima nam je ići:

1) Samo biti poslijekoncilske suvremene Crkve pripada ono što je naglasio Pavao VI. na zaključenju Koncila: služenje drugome – služenje »čovjeku u svim uvje-

tima života, u svakoj njegovoj slabosti, u svakoj potrebi«.

2) Ukoliko posvijestimo da služiti moramo ne samo kao pojedinci nego i zajedno, pridonoseći dobroj stvari kroz suradnju i međusobnu pomoć, bit ćemo na pravome putu ostvarivanja koncilske ideje o Crkvi kao onoj koju prije svega obilježuje *communio*.

3) Prihvatiti da smo Crkva na putu, i savršena po Onome koji nas okuplja i nesavršena u našim nastojanjima da se okupimo oko Njega i jedni s drugima te, unatoč svijesti da nismo u stanju postići savršeno dobro, nikada od njega ne odustat.

Na tome tragu svakome zauzetom vjerniku, u kojem se god »statusu« u Crkvi nalazio, preporučamo da posegne za ovim zbornikom, u nadi da će u njemu pronaći mnoga nadahnuća da daljnje – osobno i zajedničko – suodgovorno djelovanje u Crkvi i svijetu. Na to nas pozivaju i obvezuju dvojica koncilskih papa, čije fotografije, bogate simbolikom, nalazimo na unutarnjim stranicama ovitka veoma lijepo opremljene naslovnice. To su sv. papa Ivan XXIII., koji nas, pružajući ruke, šalje da donesemo Isusa Krista suvremenom svijetu i bl. papa Pavao VI., koji nas, paleći svijeću, potiče da to činimo gorljivo, svjesni da nam je najvažnije poslanje nasljedovanje Onoga koji je Svjetlost svijeta. Na koncu, simboličan je i cjelokupan dizajn Zbornika: boje u njega unose radost i živost, gotovo mameći da ga se uzme u ruke, a usto su nenametljive i oku ugodne.

Nadamo se da će prilozi iz ovoga zbornika baš u tome smislu ostvariti svoju svrhu – oživotvorenje »slova« – pa će njegovo čitanje, istraživanje i proučavanje uroditi željom da nenametljivo, ali svim srcima ugodno, budemo nositelji radosti

i Života svakome čovjeku te tako primjermom ostvarujemo smisao Drugoga vaticanskog koncila danas, pedeset godina nakon njegova završetka.

*Andrea Filić*